

1909-cu ildə Xantı-Manşiyək mahalında Obçayı sahilində gəmilərin yan alıb dayanması üçün kiçik bir körpü quraşdırılmışdı. 1972-ci ildə isə həmin körpüdən artıq əsər-əlamət qalmamışdı. Əvvəzində o yerlərdə müasir bir şəhər peydə olmuşdu. Bu, Nijnevartovsk şəhəri idi.

Ömrümün on üç ilini bu şəhərdə keçirmişəm. Mən 1979-cu ildə ilk dəfə bura gələndə naharla şəmi səhv salırdım. Çünkü yay vaxtı burda gecə gündüzdən fərqlənmir. İlin bu dövrünü burda "ağ gecələr" adlandırırlar.

20 iyun 1980-ci il idi. Nijnevartovsk qeyri-adi bir həyat yaşayırıdı. İnsanların hiddətini, kədərini sözlə təsvir etmək mümkün deyildi. Sovet hökumətinin qılıncının dalı-qabağı kəsən o dövrü ani olaraq xəyalnız gətirir. İnsanların kütləvi toplaşması ancaq bayramlarda olurdu. Lakinindi adamlar "Yubileyniy" adlı mədəniyyət sarayını üzük qaşı kimi dövrəyə almışdı. İçəridə məhkəmə gedirdi. Bayırda əsəbləşənlər, göz yaşı tökənlər çoxdu. "Onların cəzasını camaat özü verməlidir", "Bu nə deməkdir? Günahsız qadınları, kişiləri məhv ediblər", "İllər boyu ağır cinayətlər törədiblər, tutulmayıblar" - bunlar kütlənin içindən deyilən sözlər idi. Toplaşanlar içəri keçməyə can atırdı. Lakin milis işçiləri çəpər kimi kütlənin qarşısında dayanmışdılar. Cəlladların on ikisi də əlləri qandallı vəziyyətdəydi...

***

...1978-ci ilin yazı idi. Nijnevartovskdan 15-20 km aralıda Megion qəsəbəsinə gedən yolu 20-30 metrliyində iki gənc quyu qazırdı. Onlar bərk tələsirdi. İşi qurtarıb, hava limanına getməliyidilər.

Qəbirqazanlar hər ehtimala qarşı qəbri iki yerlik qazırdılar...

Hava limanının qarşısında bir "UAZ" dayandı. Sürəcü köməkçisi ilə yerə düşdü. Avtomobilin ətrafına fırlanır, nəyəsə baxır, nəyisə əlləşlirildilər.

Ətrafda kimsənin olmadığını yəqin edən Saşa üzünü köməkçisi Abram tutdu:

- Hələ təyyarənin enməsinə 20 dəqiqə var, nə edək?

- Gedək gözləmə zalına. Bəlkə Megiona gedən oldu.

- Abram, fikirləşmirsən ki, "leqavilar" orada fir-fir fırlınır? İlşməyə hərif axtarırlar. Vaxt var ikən sənə bir əhvalat danışım. Bir dəfə bizim həmkarlarımız öz təhlükəsizliklərini təmin etmək üçün xeyli fikirləşməli olurlar. Axırdı qərara gəlirlər ki, yaşadıqları yerdə cinayət etməməli, oğurlanmış malları kənarda satmalıdır.

Günlərin birində onlara təcili pul lazımlı olur. Fikirləşmədən oğurluq malı qonşuluqda satırlar. İki dəqiqə keçməmiş yaxalanırlar. Səninlə danişmişiq ki, bu gün təyyarədən düşən sərnişinlərdən birini aparırıq Megiona. Vəssalam.

- Dediklərin ağlabatandır, Saşa.

Yaxşı, başımız söhbətə qarışdı. Artıq təyyarə enib. Ola bilməz ki, bu qədər sərnişindən Megiona gedən olmasın.

Bir neçə dəqiqədən sonra onlar Megiona tələsən sərnişinlə "UAZ"-a qayıtdılar. Abram kənar adam kimi söhbət edə-edə ikinci sərnişin qismində Megiona gedən adamin yanında oturdu. Avtomobil Megion istiqamətində şütyüyordu. Əvvəlcədən hazırlıq görülmüş yerə dönməyə az qalırdı. Abram həyəcanını güclə boğaraq "Qəzətinizə baxmaq olarmı", deyə Saşadan soruşdu. Saşa əlini aşağı uzadıb "Buyurun" dedi.

"UAZ" sola, meşəyə tərəf döndü. Sərnişin "Hara gedirik" deyə soruş-

mağa macal tapmadı. Abram qəzetə bükülü küt alətlə onun başından vurdu. Sərnişin avtomobilin yerinə sərıldı. Abram sağ ayağını onun boğazına dirədi. Sərnişin: "Mənim günahım nədir, uşaqlarım evdə məni gözləyir" deyə, yalvarmağa başladı.

Saşa avtomobili saxlayıb, oturacağın altından götürdüyü kiçik linglə yaralının boynuna güclü bir zərbə endirdi. Yaralı xırıldamağa başladı.

- Saşa, sür qəbiristanlığı.

- Qanı axmir ki?

- Yox, yəqin qanı içəri vurur. Yaxşı ki, hava qaralıb. Yoxsa bizi görədilər.

Qəbiristanlığın ağıla gəlməyən yerində çoxdan qazdıqları ehtiyat qəbirə yaxınlaşdırılar. Meyiti maşından düşürüb qəbirə kimi sürüdülər. Bir göz qırıpında ölümün ciblərini ələk-vələk elədilər. Yüz rubldan başqa heç nə tapmadılar. Meyiti quyuya atıb, üstünü torpaqladılar...

***

- Bunlar harda batıb qaldı?! Ola bilməz ki, bu vaxta qədər təyyarə

mizləmişdilər. Qardaşların meyitlərini quyuya tullayıb, üstlərini torpaqladılar.

Milis idarəsinə adamların yoxa çıxması barədə mütəmadi surətdə ərizələr gəlirdi, ancaq görülən əməliyyat tədbirləri müsbət nəticə verdi. Milisə kömək etməyə meylli adamların, məxfi əməkdaşların məlumatları yoxlanılır, lakin itmiş adamlar tapılmırdı ki, tapılmırdı...

***

Şəhərin milis idarəsinin rəisi böyük təcrübəyə malik podpolkovnik idi. O, rayon və şəhər daxili işlər idarələrinin kollektivlərini əməliyyat müşavirəsinə yığmışdı. Toplaşanlara ilk növbədə iradlarını bildirdi: «Siz fikir verin, iyirmiye yaxın vətəndaş yoxa çıxıb. Onlardan biri də tapılmayıb. Buna nə ad vermək olar? Fikirləşirsiniz ki, bir gün əməkdaşlarımızın da başına oxşar hadisələr gələ bilər. Onda ikiqat biabır olarıq». Sonra o, müşavirə iştirakçılara dedi. - Bir neçə ilin söhbətidir. Sverlovsk şəhərində dörd-beş ay ərzində ağır cinayətlər törədilirdi. Belə ki,

mal olunan cinayətlər barədə təlimatlandırılırdılar. Milis orqanları gücləndirilmiş iş rejiminə keçmişdi. Əməliyyat tədbirləri, milisin ictimaiyyətdən olan köməkçilərinin fəaliyyəti nəhayət ki, öz bəhrəsini verdi. Cinayətkar qrupun cəmləşdiyi müxtəlif yerlər müəyyən edildi. Cinayətkarlar tez-tez yerlərini dəyişir, gizləndirdi ki, bu da onların tutulma posesini yubadırdı. Nəticədə cinayət qurbanlarının sayı artırdı. Digər tərəfdən, soyğunçuların silahlı olması faktı da məlum idi. Bu, milisden xeyli ehtiyatlı olmağı tələb edirdi. Nəticədə cinayətkarlar müxtəlif oğurluq məskənlərində, qumarxanalarında hissə-hissə zərərsizləşdirildi. Bu zaman bir nəfər də olsun milis işçisi zərər çəkmədi. Belə ki, tədbirlər yüksək peşəkarlıqla hazırlanıb keçirilmişdi.

***

Bir gecə Saşa yuxuda sayıqladı: «Balta ilə vur».

Bunu eşidən anası ondan şübhələndi. Axi Saşa uşaqlıqda bir neçə dəfə pişik, it üzərində zoraklıqlı işlədərək yaşı adamlar tərəfindən ifşa olunmuşdu.

Ana bütün günü fikirləşdi: Saşaya fikrini necə bildirsin? Axır ki, canını dişinə tutub dedi:

- Saşa, sən rus xalqını təmsil edirsən. Birdən başqa fikrə düşərsən, biabır olarıq.

- Anacan, əvvəla, qoy rus xalqım Suvorov, Jukov, Tolstoy kimi dahi-lərlə tanışınlar, sonrası isə mən heç bir qeyri-qanuni hərəkətə özümü qatmaram. Milis orqanları var, qoy qanunu pozanları tutsunlar - deyə Saşa arvadı sakit edə bildi.

***

Rəis yenə şəxsi heyətlə söhbət aparırdı: Hansı şəhərdə olduğu yadımda deyil. Lakin poqon yoldaşlarımıza qarşı dəhşətli cinayət töötmişdilər. Canilər xəber tutur ki, bir yəhudü ailəsində külli miqdarda pul var. Onlar rezin boru təbib, içində qurğuşun əridib tökürülər. Gündüzdən milisin növbə çəkdiyi yeri müəyyən edirlər. Qaranlıq vaxtı onlardan biri milis nəfərinə yaxınlaşır. Sual verib onun başını qatır. Bu zaman ikinci cinayətkar rezin borunun qurğuşunu tərəfi ilə milis işçisinin başına necə vurursa, asayış keşikçisi yerindəcə keçirir. Cinayətkarlar onun silahını götürür. Sonra da yəhudilər yaşayış mənzilə gəlib, bir bəhanə ilə qapını açdırıb, içəri girirlər. Dərhal sakinləri silahla hədələyib döşəməyə uzanmayı əmr edirlər. Yəhudilərin pullarını götürüb, özlərini isə güllələyirlər.

Milis işçilərinin diqqətini başqa səmtə yönəltmək məqsədilə mənzilin qapısının üstündə belə bir yazı asırlar: «Biz yəhudiləri qıracağıq».

Guya mənzildəki insanları milli mənsubiyət zəminində güllələyiblər. Odur ki, əməliyyat tədbirləri keçirərkən bir çox incəliklərə fikir vermək lazımdır...

Bu zaman isə azadlıqda qalan cinayətkarlar aradan çıxmışa çalışırıdı. İctimaiyyətin köməyi sayəsində bir cinayətkar parkda qızla oylənən zaman yaxalandı. İkisi Moskvaya yola düşərkən vağzalda tutuldu...

Məhkəmə sədri hökmü iki saatə oxudu. Cinayətkarlar üçün altı ildən ölüm hökmünə kimi cəzalar müəyyən edildi. Sonalar Sovet dövlətinin humanist qanunları əsasında iki nəfərin ölüm hökmü on beş illik həbslə əvəz edildi.

**Ramin Məmmədov
Yazıçı-publisist**

CƏLLADLAR

hekayə

gəlməsin - deyə Stryuxov otaqda var-gəl edirdi.

Divanın üstündə oturan dörd canı də əliboş qayıtmışdı. Onlardan birinin soyadı Panteleyev idi.

Həmişə qaz vurub qazan doldurulan, axşamlar isə şənlənən uşaqların bu gün səsi çıxmırı. Bu zaman qapı üç dəfə döyüldü.

- Aşın görək. - Stryuxov oturanlara baxmadan dilləndi.

Gələn Saşayla Abram idi. Gətirdikləri 100 rubl qudlurlara bir-iki gün bəs etdi.

***

Stryuxov səhər tezdən durmuşdu. Başı bərk ağrıydı. Lakin təhlükəsizliyi barədə düşünür və deyirdi:

- Hava limanında tez-tez görünmək olmaz. Bu, "leqavı"ların və sərnişinlərin şübhələnməsinə səbəb olabilir. Alyoşanın (Samatlı) fəth edənlərin şərəfinə ucaldılmış abidəni xalq arasında belə adlandırmalar) yanında gözləyin. Ola bilə iki-üç sərnişininiz olsun. Özünüz də bir yerdə yiğilib durmaym. Guya siz də maşın gözləyirsiniz, sərnişinsiniz...

***

Bu gün Nijnevartovskda hava bir qədər tutqun idi. Yağış yağacağını duyan adamlar evlərinə tələsirdi. İvan və Vasili qardaşlar günortadan sonra əməkhaqqını alıb, Megionda yaşayan qoca analarının yanına getmək üçün yola çıxmışdır.

İlk baxışdan heç bir şübhə doğurmayan «Raf» gəlib Alyoşanın yanında dayandı. Qardaşlar maşına əyloşdılər. Bir az aralıda dayanan iki nəfər də gəlib maşına mindi. «Raf» tərpəndi. Beş yüz metr getmişdi ki, əlində iri bir çanta olan cavan bir oğlan yola çıktı. Onu da maşına götürdürlər.

Yarı yolda sürücü avtomobilin ağızını meşəyə tərəf çevirdi. «Sərnişinlər» bir göz qırıpında İvanla Vasilinin üstünə atılıb, onların əl-qolunu bağlayıb, yerə yixdilər və ağızlarına dəsmalı tixadılar.

Çantalı gənc əlində balta onların başının üstündə durmuşdu: «tərpən-səniz-öldürəcəm». Demə onun iri portfelindəki balta və s. alətlər imiş.

Bir azdan maşın meşənin dərinliklərinə girib dayandı. Qardaşları sürüyüb yerə saldılar. Onları baltalayıb, ölonə kimi qarınlarını təpiklədilər. Hələ «Raf»da ikən ciblərini tə-

Heç demə alim Sverlovskdan Leninqrada məzuniyyətə gedibmiş. Həmin gecə də onun həyat yoldaşı və iki uşağı yoxa çıxır. İlkən əməliyyat-axtarış tədbirləri bir nəticə vermir. Təsadüf nəticəsində sahə müvəkkilinin köməkçisi cinayətin üstünü açır.

Heç demə alim ezamiyyətə yola düşən günü evdən çıxır, şəhərdə axşama qədər dolanıb, gecə evə qayıdır. Əvvəlcə arvadının, sonra da uşaqlarının başını kəsir. Meyitləri çıxarıb otuz dərəcə şaxtada eyvana qoyur ki, dönsün. Meyitlər donandan sonra doğrayıb yiğir kisəyə. Aparıb uzaq bir yerdə atır zibilliyyə.

Bir müddətdən sonra işin üstü açılır və canı ölüm cəzasına məhkum edilir.

Bizim peşəmiz belədir. Ayıq-sayıq olmalıyıq».

Rəis əməliyyat müşavirəsini qurtarmaq üzrə idi. Bu zaman şobəyə Mərkəzi xəstəxanadan bədəninə balta ilə ağır xəsarətlər yetirilmiş bir vətəndaş haqqında məlumat daxil olur. Yaralı deyib ki, onu baltalayanlar üç nəfər imiş, Lanqipas qəsəbəsinə gedirmişlər.

Yarı yolda avtobusu saxlayıb, içəridə olan beş-altı cavan sərnişinləri düşürüb meşəyə aparmağa cəhd ediblər. O, qaćmaq istəyəndə balta ilə vurublar. Əks tərəfdən maşın gəldiyini görən canilər onu qoyub qaçıblar.

Həkimlərin səyi sayəsində onu xilas etmək mümkün oldu...

Bir neçə il ərzində Nijnevartovsk ərazisində törədilmiş ağır cinayətlərin açılması məqsədilə kütłəvi tədbirlər keçirilməye başlamışdı. Avtobus və taksi-motor parklarının, marşrut nəqliyyatının sürücüləri, məktəbilər törədilmiş və törədilməsi ehti-